

פסקי דין והוראות מבי"ד ובית ההוראה ממו"ר הגרי"ח טהרני שליט"א אב"ד הלכה ומשפט וראש בתי מדרש להוראה

שו"ת בעניני סוכות

סימן א

נמצא הדס אחד פסול

שאלה

עובדא הוי קמן באחד שמצא הדס א' פסול אחרי שבירך על הלולב, ונפשו בשאלתו אם צריך לחזור ולברך שוב על נטילת הדס לבד.

תשובה

הנה כמבואר באורך בדברי המג"א סי' תרנ"א ס"ק כ"ה, ובפרמ"ג שם, וכן פסק הגר"א, ובברכ"י, וכן דעת הפוסקים שם, שיש לברך על ההדס או הערבה לבדה מאחר דכל שהפסיק או שלא ידע הרי שכל חלק מחלקי המצווה זוקקת ברכה, וכאשר נתבאר באורך בסה"ק תפארת המועדים סוכה א' וא"כ ה"ה בנ"ד יש לברך על ההדס "אשר קידשנו וכו' ליטול הדס".

סימן ב

התחלף אתרוגו עם אתרוגי אביו

שאלה

נטלתי את האתרוג בבוקר לפני התפילה כנהוג וראיתי כי ללא מתכוין לקחתי את אתרוגו של מו"א שיחי, והשאלה אם ברכת לבטלה או לא.

תשובה

הנה אם לקחם לביהכנ"ס הר"ז לא יצא יד"ח, הן אומנם במעשה שהיה שלקחם בבית אביו, הר"ז יצא יד"ח, וכמבואר בשו"ע סי' תרנ"ב סי"ב, שאם כולם לפניו הר"ז יצא יד"ח, וה"נ כה"ג שגם אתרוגו היה לפניו ומה לי שלקח בידו אתרוג אחר, איברא שנראה שמאחר ולא היתה דעתו על כך הר"ז לא יצא וכמבואר בביאורי הגר"א שם. וכתבאר באורך בס"ד בהלכה ומשפט ח"ח.

סימן ג

אם יש איסור לסוח עד אחר אכילת כזית

שאלה

ראיתי מודעה בביהכנ"ס שאסור לדבר עד שגומר את הכזית ראשון, ושאלתי אם זה נכון לדינא או שאינו אלא חומרא בעלמא.

תשובה

הנה אי"ז כן אלא לדעת הרמ"א שס"ל שגם בשעת הגשמים צריך לברך על הסוכה והרי דס"ל שיש כאן ב' חיובים א. תשבו כעין תדורו ב. אכילת כזית וע"כ שמברך צריך שלא לסוח מאחר שיש כאן ב' חיובים. הן לדעת מרן השו"ע, שם, והגר"א ז"ל שחלקו ע"ז, הרי שאין בכזית חובה חדשה אלא המשך א' של התשבו כעין תדורו, ובודאי שאין ענין שלא ידבר וכתבאר באורך בהלכה ומשפט ח"ה.

להזמנת דיונים או לשאלות בדבר הלכה

בטל' 058-3236970 21-22 בערב או במייל
halachavmishpat@gmail.com

סימן ד

בירך שהחיינו שלא בזמן המצווה

שאלה

עובדא אתי קמן בת"ח ששכח שיו"ט ראשון יצא בשב"ק ובירך שהחיינו ונפשו בשאלתו האם צריך לחזור ולברך שהחיינו ביום א'.

תשובה

הנה לפו"ר צריך לחזור ולברך מאחר שאין כאן שעת מצווה, איברא שיי"ל שמאחר ומצינו לגבי סוכה שכל בירך בשעת העשייה יצא וכמבואר בברכ"י ובבה"ל, סי' תרמ"א שהכריע ג"ע שאינו חוזר ומברך על המועד, וכן הוא בביכור"י במ"ב סו"ס תרכ"ו, שאם היה הגג של הסוכה סגור ובירך יד"ח הברכה, וא"כ י"ל שה"ה בג"ד שיצא יד"ח, מאחר שסו"ס בירך. ויש להוסיף שמאחר ודעת ג"ע רעק"א ז"ל במערכה ח' שיצא יד"ח המצווה גם בשבת, הרי ששפיר חשוב זמנה של מצווה.

סימן ה

מקיים מצוות סוכה בשלימות - ועכ"ז איננו מברך

מעשה שהיה חייב ללכת לסוכת קרובו

שאלה

הנה בהיותי יושב ביו"ט הראשון בסוכה אחר שאכלתי כזית המחוייב לפתע נכבה האור בסוכה ובהיות והסוכה למטה נפל פחד על הילדים וכל ב"ב שיחי' והייתי חייב לפנות את הסוכה תיכף ומיד. אלא שנפשי בשאלתי מאחר ויש לי ידיד נאמן במהלך של עשרים דק' מכאן האם אני מחוייב ללכת לשם עם כל האוכל או לא. ואם אלך האם אני חוזר ומברך על מצוות סוכה או"ד אם אני מחוייב ללכת אין לברך גם אם אלך לסוכת ידידי.

כמו"כ יל"ע האיך הדין בבאו הוריו לסוכתו בתוך היו"ט ברככם ל"ע ושאלתו האם יברכו לישב בסוכה מאחר שבאו בעבירה או שאין לנסיעה שייכות לעבירה.

תשובה

הנה מאחר והליכה גדולה היא עם כל הטף וב"ב שיחי' איננו חייב ללכת לסוכת חבירו ובכלל מצטער הוא. ויכול לאכול בביתו. ומ"מ אם הולך לסוכה הרי הוא מקבל שכרו מושלם ובכל זאת לא יברך וישתדל לצאת הברכה מאחר ולגבי השאלה הב' יעוי' בגוף התשובה שהיא מחלוקת הפוסקים ועדיף שמאן דהו אחר יוציאם בברכתו.

מקורות התשובה

א. הנה לפו"ר היה נראה לחייבו ללכת לסוכת חבירו, ואף שפסקו הפוסקים בסי' תר"מ ס"ד, שלא מחוייב ללכת לסוכת חבירו ה"ט כמבואר במג"א שם, ובמ"ב ס"ק כ"ג, שה"ה מצטער בשיבה בסוכתו שהרי אינו

בסוכתו שהרי אינו רגיל עמו אבל לא כן בג"ד הרי איננו מצטער בעצם הסוכה. ומנ"ל לפוטרו כה"ג שלא מצינו אלא היכא שה"ה יושב בסוכה בצער.

ב. הן אומנם מצינו לתה"ד סי' צ"ג שכתב גבי ללכת לסוכת חבירו שאין הפטור רק משום צערו בסוכת חבירו עצמה אלא "משום דאית גביה טורח בהליכתו" ולפ"ד הרי שיש לפוטרו בעצם הטירחא ללכת ועי' ביכור"י שם, שכתב דמאי דתנן סוכת חבירו לאו דוקא אלא ה"ה ללכת לסוכתו מאחר שמצטער בהליכתו ה"ה פטור, והרי הוא כמבואר דמאי דתנן סוכת חבירו אינו משום הצער בסוכה גופא אלא משום הטירחא והטירחא בעצם ההליכה היא פטרתו מן הסוכה. וכן הוא במ"ב וכה"ח שם וכן הוא בפשוטו דברי רש"י סוכה כו' א'.

דברי המג"א המחודשים עד מאוד - בדין עובר בספינה

ג. איברא שהיה נראה שכל זה אינו ענין אלא אם לא הלך אבל בג"ד אם יילך לסוכת חבירו או אפילו בנידון השאלה הב' שעבר כבר על חילול שבת מה אכפת לן השתא הלא יושב בסוכה גמורה ומחוייב ומ"ט לא יברך. הן אומנם מצינו בדברי אדונינו המג"א שלפו"ר מבואר בדבריו לא כן שהנה כתב המג"א בריש סי' תרל"ט בזה"ל "מי שאינו יכול לבוא בסוכה כ"א ע"י שיעבור בנהר ע"י ספינה ב"ט אסור לו לעבור ואם עבר בדיעבד במקום מצוה ואונס בשעת הדחק יש לסמוך על הרשב"א ורבינו ישעיה ז"ל [מהר"ש יונה סי' נ"א כ"ה] ועמ"ש סי' תרי"ג ס"ו. ומ"מ צ"ע דהא אין מחוייב לילך לסוכת חבירו כמ"ש סי' תר"מ ס"ד בהג"ה הנה מבואר בדברי המחמה"ש ביאור דברי המג"א בשם המהר"ש יונה, והוא בתשובות שי למורא שכתב שם במעשה שהיה שנתמלאה כל העיר במים ולא היה ניתן לבוא בסוכה אלא ע"י ספינה וכתב לאסור להם לבוא בספינה ומ"מ אחר שבאו כתב שיש להתיר לברך מאחר ששיטת הרשב"א ששי' הרשב"א שמותר לעבור וכמו שהביא שם, ועל כך נתפלא המג"א דמ"מ השתא איננו מחוייב לבוא בספינה, וא"כ הרי זה בכלל הפטור מללכת לסוכת חבירו וכוונתו שאינו יכול לברך מאחר שה"ה פטור מללכת לסוכה. ע"כ ביאור דברי המג"א עפ"י המחמה"ש. והעולה לפי"ז בדברי המג"א שבג"ד שאינו חייב ללכת וכמו"כ גם במעשה הב' אף שעתה יושב בסוכה גמורה ומחוייב הרי שמאחר שבא בעבירה ולא היה מחוייב לבוא אליה הרי"ז אינו יכול לברך כלל על סוכה זו מאחר שבא אליה בעבירה והיה פטור מלבווא אליה באופן זה.

ד. איברא שדברי המג"א מחודשים עד למאוד וכאשר נתפלא ע"ד ג"ע רעק"א בס"ח הביאו בנו ז"ל בזה"ל אחר הביאו את דברי המח"ש בביאור דברי המג"א וכתב "וע"ז כ' אדוני אמ"ו נ"י דאין זה דומה לפטור ועושה דזהו שייך רק ביושב בשעת ירידת הגשם, דבאותה שעה הוא פטור משיבת הסוכה, משא"כ בזה דלא ה' מוטל עליו הטורח לעבור בספינה, אבל אחרי שכבר עבר אח"כ כשהוא שם במקום הסוכה ואין לו טרחה מחוייב הוא לישב בסוכה ומצוה קעביד ושפיר מברך, גם במה שכתב המחצית השקל הנ"ל דלהפוסקים דעביד איסורא אינו מברך לא מסתבר, דהא אין העבירה בגוף הסוכה אלא דמקודם כשעבר בספינה, ואין זה שייך להסוכה, ושאינה מההיא דסי' תרמ"ט דהתם העבירה בגוף המצוה להלול שבידו בא לו בגזילה וקנהו ע"י הגזילה" עכ"ל.

הנה תמיהת רעק"א ברורה דמאי שייטא האי שעבר בפטור שלא יהיה מחוייב בעת שנמצא בסוכה כשירה לכל דבר ואין בה עתה כל פסול, ומה שהיה מקודם אינו אלא דין בגברא בלבד שעליו הילכתא שלא יבוא לסוכה וכבר נודע בשערים שכל כה"ג לא חשוב אף מצוה ההב"ע. ומאי שייך לומר שלא יברך על קיום מצוה כהילכתא.

שו"ר שכדברים הללו ממש כתב ג"כ בעל המעשה חושב ורחש לבב ה"ה הגר"ש ברינבוים ז"ל חתנ"ב דרעק"א ולא זכר שר שכבר קדמו חמיו הגאון ז"ל והוסיף על כל דבריו מש"כ לעיל ז"ל על דברי המג"א {הו"ד בספרי הזכרון דברי יוסף מכת"י הגהות על סדר השו"ע עמ' ח'} "דברי רבינו סתומים וחתומים לקטני ערך כמוני דאם עבר בדיעבד יש לסמוך כי מה לו עתה לעשות אחר שעבר העבירה מי שאכל שום וכו' יחזור ויאכל בלא סוכה ובסוף דבריו דאין מחוייב לילך לסוכת חבירו וכו' מי לא עסקין דהסוכה היא שלו שה' לו בעבר הנהר סוכה שלו, ובדברי מו"ח הגאון ז"ל בספר דרוש וחדוש סוכה ד' ל' ע"א ד"ה גמרא משום דהוי ליה מצוה הבאה בעבירה כ' בתוס' כאן ד"ה הא קנייה למ"ד יאוש כדי קנה גזל בהמה והקדישה לא הוי מצוה הבאה בעבירה דבעידן המצוה דהיינו ההקדש כלתה העבירה עכ"ל הנה הביא מכל דברי מו"ח ז"ל בכל ענינא דמצוה ההב"ע כדבררנן בס"ד ומ"מ דברי המג"א צ"ת טובא.

שיטת רבינו המג"א בכל דוכתי - בהאי דינא דמצוה ההב"ע שא"צ

שיהיה גוף האיסור

ה. והנה בתחילה עלה בדעתי ליישב דברי המג"א דאזיל בשיטתיה בכל האי דינא דמצוה ההב"ע והוא שבה' דוכתי מצינו לו להמג"א דס"ל שאף שאין כאן חפצא דעבירה הרי הוא אינו מברך על המצוה מחמת שהיתה מפני העבירה ואף שעתה אין כאן עבירה כלל.

בראשית הנה מצינו לו בהל' שופר והוא בריש סי' תקפ"ו שכתב המג"א שאף שכתב הרמב"ם בפ"א ה"ג מהל' שופר שאין תורת גזל בקול עכ"ז פסק המג"א שם שאין לברך על שופר הבא בגזילה והרי

לן שא"צ שיהיה חפצא דעבירה ב. כמו"כ מצינו בהל' מגילה והוא בס' תרצ"ב שאף שיוצאים יד"ח במגילה גזולה עכ"ז כתב אדונינו המג"א שאין לברך ג. וכמו"כ כתב גם בס' תרל"ז גבי סוכה שאף שקנאה לא יברך עליה מאחר שבאה בעבירה. ד. ובריביעית מצינו עוד בס' תרמ"ט גבי לולב כיו"ב ה. ועו"ע בס' קצ"ו גבי מאכל איסור כיו"ב הכלל דס"ל להמג"א שאף שאין כאן עתה גזילה בחפצא אלא היתה מציאות זו מוקדמת עכ"ז הר"ז בכלל מצוה ההב"ע גבי ברכה ומעתה היה מקום לומר שהם הם דברי המג"א נמי בנ"ד שאף שכלתה העבירה עכ"ז גבי ברכה לא יברך ברכה.

ו. איברא דדברי המג"א לא מורין כן שהרי כתב בהאי לישנא "וצ"ע דהא אין מחוייב לילך לסוכת חבירו" ומלשונו חזי' שלא משום מצווה ההב"ע שנה לן רבינו המג"א איסור זה דברכה, אלא מאחר שפטור ואינו מחוייב וכלשונו ובהכי תיהדר התימא בכל עוז שסו"ס מקיים מצות קונו ומ"ט לא יברך והיה מקום לומר שמאחר ואין מחוייב ללכת הר"ז בכלל מצווה קיומית שאין לברך עליה ואין מברכין על מצווה שאין בה ועליו חיוב, ומאחר ואינו מחוייב אינו יכול לומר "וציונו".

ז. ונראה שז"א שלבר שכ"כ ר"ת ר"ה לג' ופסקו הרמ"א סי' תקפ"ט ששפיר מצי לברך גם אם אין חיוב כל שמקיים מעשה מצווה כנודע, הנה אדונינו המג"א גופיה כתב בסו"ס י"ד לתמוה מאי מהני האי דהוי ניה"ל לאיניש למיעבד מצווה בממוניה, והא לא הקנה לו האדם ולא מידי והאיך מברכים על ציצית שאולה והא לא הקנה לו את הטלית ומאי מהני מאי דניח"ל סו"ס לא קנה הטלית ואין מברכים עליה וכתב המג"א "דמצ"י לברך דלא גרע מנשים" והרי לן שגם בכי האי שחסר בחפצא דהמצווה גופיה עכ"ז מצי ומחוייב לברך מאחר שמתקיימת המצווה ובנ"ד דכ"ש הוא מהאי טלית שאולה דהוי מצווה כתיקנה בעת קיומו בודאי מצי ומחוייב לברך ע"י רעק"א שם. וכן מצינו לבה"ל בס' תרל"ט ד"ה הדיטות שכתב בשם הביכרו"י שכל שאין פסול בגופא דמצוה כגשמים שפסולה בגופא של סוכה בודאי דיבוא על שכרו ואינו הדיט והוא כמבואר לפו"ר.

ביאור חידושו של המג"א - כל שאינו מחוייב ללכת לאו בכלל

דירתו היא

ח. ועל כן נראה שבאמת בכל התורה כל כה"ג בודאי גם להמג"א יברך והמשל בזה בכי האי דיטול ענבי ההדס אף שיעשה כן ביו"ט שעובר בא ב באיסור וכמבואר בסוכה לג' ב' עכ"ז מצי לקיים עתה המצווה וכמבואר באיסור וכמבואר בסוכה לג' ב' עכ"ז מצי לקיים עתה המצווה וכמבואר בהדיא בירושלמי פ"ח דשבת "תמן איהו עבר עבירה" ואין שייכות בין העבירה לקיום המצווה בודאי יוצא וכמו"כ אם יבוא מחלל שבת אלינו בתוך ר"ה בחילול יו"ט ברכבו ומבקש שנתקע לו בשופר שפיר נברך לו ברכה ולא שייטא כלל לא לדברי המג"א גבי מצוה ההב"ע, ולא להמג"א בהל' סוכה, שהרי

עתה מקיים מצווה בלא כל שייכות לעבירה דמש"כ המג"א גבי מצווה ההבב"ע שאינו מברך אף שקנאה או אף בקול דשאני התם שהיא גופא היתה עבירה ועל כך כתב המג"א שלא יברך הן בג"ד שאין כל שייכות לחפצא ואיננה אלא "הכשר" למצוה לא שמענו שלא יברך.

ומה שכתב המג"א הכא בעבר בספינה שלא יברך לע"ד איננה אלא הילכתא במצוות סוכה וגדרה שכל שאינו מחוייב ללכת שם הגדרתו של מקום זה שאינו בכלל מקום מושבו ודירתו בחג הסוכות שאין מצות הסוכה אלא להעביר את דירתו לסוכה וכלשון הרמב"ם פ"ו מהל' סוכה, ועו"ע בשו"ת הרשב"א ח"ג סי' פז"ד, שעיקר המצווה היא עשיית הסוכה והעתקת הדירה ומפני כן גם כי הולך בימים ונהרות שפיר מקיים מצווה "דתשבו" והרי שחובתו היא צורת דירון מחודשים. וכ"כ בתשו' הגאונים הו"ד בשבה"ל הל' סוכה "שאיין אדם יוצא בסוכת ביהכנ"ס שאיננה דירתו" והם דברי המג"א שכל שאינו חייב ללכת לדירה זו איננה אלא כדירת ביהכנ"ס שאיננה דירתו ולא קיים בה מצוותו ודו"ק היטב ובסה"ק תפארת המועדים הארכנו בס"ד בגדר דין זה.

סימן ו - קנין ד' מינים

שאלה

רבים השואלים האם אפשר לקנות ד' מינים וחשוב כקנה בכסף לגבי קנין דאורייתא, וכמבואר בפוסקים סי' תרנ"ח, בכל כה"ג

ושאבתם מים בששון

שקונה באשראי, העברה, שעדיין לא הגיעה, וכל כיו"ב. והאיך הדין של המוכר שקיבל את הסחורה בהקפה ואף לא באה הסחורה לחצירו.

תשובה

בהקשר לחלק הראשון והוא לגבי הקנין כסף יש לדעת שכסף איננו דוקא מטבעות, או שטרות, אלא כל שעפ"י חוקי המדינה והמקום, נחשב ככסף הן לגבי קנייה והן לגבי חזרה, שא"י לחזור בו כקנייה בכרטיס אשראי וכדו' ג"ז בכלל כסף. שכסף ענינו הוא שמקבל ממון מהקונה שא"י יכול לחזור בו. וכן הוא בכל כיו"ב וכן דעת מרן הגרי"ש היתה בתחילה ששיק איננו בכלל כסף ואחרי שנים שכבר אמרו לו שזה סחיר בשוק חזר להורות שהוא ככסף גמור וכמבואר בקו"ת ח"ד, ובספר וישמע משה ח"ב עמ' רל"ו. וטעמו מאחר וזהו דרך הסחר וא"כ כל דרך עסק הוא בכלל כסף וכדין כח קנין של מנהג המדינה.

ולגבי השאלה הב' בו המוכר קונה בהקפה וכו' צריך לראות להשכיר את המקום שמניח את הלולים ולקנות מדין חצר וכמבואר בחו"מ סי' קצ"ב, ונתה"מ שם, שקונה השוכר וכן הוא ברעק"א שילהי פ"ו מדמאי גבי "ומקומו מושכר לו" ועו"ע בש"ך סו"ס ש"ג ובספר הלכה ומשפט ח"ח, באורך. ומ"מ אם יש לו זכות להניח שם הדברים חשוב כשלו לגבי קנין וכמבואר שם שז"ג קנין שכירות ודו"ק.

ה' תטהרו והרי שהטהרה היא הביאה אותנו לפניו והחג הוא המשך אחד עם הלפני ה' והוא מקרא מלא שאמר הנביא ישעיה יב' ג', ושאבתם מים בששון ממעיני הישועה.

הנה מקרא זה הוא דילפ' חובת, ושמחת בית השואבה, להיות בששון, וכנודע בשם הגר"א ז"ל שששון הוא הוצאה של השמחה להבפועל והיא העת רקוד - שמחת בית השואבה.

ומנין שמחה זו ה"ה ממעיני הישועה - הוא היו"כ שקראוהו חז"ל ישועה - ישעי זהו יוה"כ - והרי שכל הששון בא מהטהרה הגדולה של יוה"כ והוא מעייני הישועה. והנה דברי התרגום יונתן שם, בקרא דשואבתם מים בששון מחודשים "ותקבלון אולפן חדת בחדוא מבחירי צדיקיא" ומהי תורה חדשה זו הלה המה הלוחות שניות - תורה של הבע"ת שנתחדשה בישועת יוה"כ. והיא התורה החדשה היוצאת בשמחת בית השואבה - ששואבים ממנה רוה"ק.

והוא שאמר אדונינו דוד ע"ה בפרק התשובה "השיבה לי ששון ישעך ורוח נדיבה וגו' בינה כל זאת.

הנה לא מצינו חובת ושמחת בית השואבה אלא בחג הסוכות בלבד, ואף שבכל המועדות אית בהו חובת שמחה, הן לא מצינו בהם חובת ודין ריקוד, ויש ליתן לב במה נשתנה חג זה - מועד הסוכות דאית ביה דינא דבית השואבה וכמבואר שילהי סוכה, וברמב"ם הל' סוכה בסופו, שהיא חובת ודין המועד "ושמחתם לפני ה'".

והמבואר בזה הוא ששאני רגל דסוכות דאית ביה דינא "דלפני ה'" מה שלא מצינו בכל המועדים אלא ושמחת בחגך, ולא כן בסוכות שאמר קרא "ושמחתם לפני ה'" ומאחר והוא לפני ית' לא סגי רק בשמחת הלב בלבד, אלא הוא עת להביא ולעלות השמחה לפני ית' וכדאמר קרא באו לפנינו ברננה. וכבר אמרו אצל דוד ע"ה ודוד מפזז בכל עוז לפני ה'. הנה לפני ית' הוא זמן של שמחה בפועל וכבר האריך בכיו"ב מרן הגרי"ז גבי שמחת רבינו הגר"א ביום שמ"ע ז"ל דוקא בהיות הס"ת לפניו וכמבואר במע"ר.

ומה שנתייחד חג ומועד זה בהכי שאנו לפניו שהוא אחר הלפני